

klassiek & zo

Kreeg Mengelberg wel een eerlijk proces?

PETER VAN DER LINT – 06/06/15, 02:01

Loopt u ook weleens achter de feiten aan? Zo'n gevoel dat je veel meer wilt, maar dat een etmaal maar een etmaal is, de krant niet van elastiek, en dat je lijf soms even 'Ho!' roept. Ik had hier willen schrijven over de nieuwe liedcyclus 'The Book of Sand' van Michel van der Aa, afgelopen zondag gelanceerd in opdracht van het Holland Festival en het Sydney Festival. Een liedcyclus voor onze tijd, want alleen te zien via een app of via een speciaal gecreëerde website.

Ik zal hier eerlijk toegeven dat het mij als vijftiger weleens duizelt van al die nieuwe technologische ontwikkelingen, en dat ik dus ook wat dat betreft soms hijgend achter de feiten aanhol. Maar ik ren graag en met grote bewondering achter Van der Aa aan, en zag al een trailer van zijn nieuwe en vernieuwende project - om van te watertanden. Een haperende computer gooide echter zand in de geoliede machine, en dus moet ik op 'The Book of Sand' later terugkomen en hier naar plan B grijpen.

En eerlijk gezegd geeft dit plan B me evenmin het gevoel dat ik bovenop de feiten zit. Het gaat om het boek 'Dossier Willem Mengelberg' (Uitgeverij Boom) dat al in februari van dit jaar gepresenteerd werd. Ik kon het boek onlangs pas in zijn geheel lezen en het is te interessant om het hier op deze plek niet nog even te belichten.

Overigens besteedde ik op deze zelfde plek drie jaar geleden al eens aandacht aan het onderwerp, wat dan hopelijk weer een beetje voor mij pleit. De schrijver van het Mengelberg-boek is Frederik Heemskerk, voormalig advocaat en officier van justitie, tegenwoordig voorzitter van de Willem Mengelberg Society. Die society heeft een clubblad en daarin stond in 2012 een lezing van Heemskerk afgedrukt, waarover ik toen hier schreef. Die lezing heeft hij uitgewerkt tot dit lezenswaardige boek.

Heemskerk heeft de zuiveringszaak van de Centrale Eerraad (de uitvoerige uitspraak van 20 oktober 1947 is geheel in het boek opgenomen) opnieuw tegen het licht gehouden. Die uitspraak hield in dat Mengelberg wegens fout gedrag in de oorlog een dirigeerverbod van zes jaar kreeg, nooit meer in Amsterdam terugkeerde (hij zat in Zwitserland en kreeg geen paspoort van de Nederlandse regering) en zijn Concertgebouworkest, waar hij 50 jaar chef was geweest, nooit meer dirigeerde. Hij stierf drie maanden voor zijn dirigeerverbod opgeheven werd.

De figuur Mengelberg roept nog steeds gemengde gevoelens op. In zijn gloriejaren was hij - na koningin Wilhelmina - de populairste Nederlander. Diezelfde Wilhelmina nam hem vlak voor de eerste zittingsdag van de Centrale Eerraad de gouden Huisorde van Oranje af, een morele klap die van invloed moet zijn geweest op de beslissing van de raad.

Minutieus legt Heemskerk uit hoe de verguizing van de persoon Mengelberg in Nederland na de oorlog steeds heftiger werd. Hij houdt de werkwijze van Mengelbergs advocaat tegen het licht. Was er met een andere advocaat wellicht een andere uitspraak gekomen? Het is Heemskerk niet te doen om Mengelberg opnieuw te zuiveren, maar hij legt wel een paar inconsequenties in de uitspraak bloot. De vraag blijft wel hoe iemand als Mengelberg zo naïef kon zijn. Triest verhaal, mooi zakelijk opgeschreven.